

The Effect of Philosophy for Children (P4C) Training on Academic Self-Handicapping and Social Competence in Sixth Grade Students

1. Jamshid Shahini Kevesk^{ORCID}: PhD Student, Department of Psychology, Yasuj Branch, Islamic Azad University, Yasuj, Iran

2. Alireza Maredpour^{ORCID}*: Assistant Professor, Department of Psychology, Yasuj Branch, Islamic Azad University, Yasuj, Iran

3. Armin Mahmoudi^{ORCID}: Assistant Professor, Department of Psychology, Yasuj Branch, Islamic Azad University, Yasuj, Iran

*Corresponding Author's Email Address: Maredpour@iau.ir

Abstract:

Objective: This study aimed to investigate the effectiveness of the Philosophy for Children (P4C) program on reducing academic self-handicapping and enhancing social competence among sixth-grade elementary students.

Methods and Materials: The research employed a semi-experimental design with pretest-posttest and one-month follow-up assessments, including a control group. The statistical population consisted of all sixth-grade male students in Yasuj city during the 2023–2024 academic year. Using a single-stage cluster random sampling method, 100 students completed the working memory, academic self-handicapping, frustration tolerance, and social competence questionnaires. Based on inclusion criteria, 50 students who scored low in working memory, frustration tolerance, and social competence and high in academic self-handicapping were selected and randomly assigned to an experimental (n=25) and a control group (n=25). The experimental group received 12 sessions of P4C-based training, while the control group did not receive any intervention. Data were collected at three stages: pretest, posttest, and follow-up, and analyzed using repeated measures ANOVA and Bonferroni post-hoc test in SPSS-26.

Findings: The results showed that the interaction effect of time and group on academic self-handicapping was statistically significant ($F=32.399$, $p=0.001$, $\eta^2=0.403$), indicating a significant reduction in the experimental group compared to the control group. Similarly, the interaction effect on social competence was also significant ($F=121.516$, $p=0.001$, $\eta^2=0.717$), reflecting a substantial increase in the experimental group. Bonferroni post-hoc results confirmed that changes between pretest and both posttest and follow-up stages were significant only in the experimental group for both variables.

Conclusion: The findings demonstrate that the Philosophy for Children program is effective in reducing maladaptive academic behaviors such as self-handicapping and in promoting social competence among elementary school students. This intervention can serve as a practical and sustainable approach for educational and psychological development in school settings.

Keywords: Philosophy for Children, academic self-handicapping, social competence, elementary students, educational intervention.

How to Cite: Shahini Kevesk, J., Maredpour, A., & Mahmoudi, A. (2024). The Effect of Philosophy for Children (P4C) Training on Academic Self-Handicapping and Social Competence in Sixth Grade Students. *Quarterly of Experimental and Cognitive Psychology*, 1(2), 59-72.

Received: date: 03 August 2024

Revised: date: 19 August 2024

Accepted: date: 01 September 2024

Published: date: 04 September 2024

Copyright: © 2024 by the authors.

Published under the terms and

conditions of Creative Commons

Attribution-NonCommercial 4.0

International (CC BY-NC 4.0) License.

تأثیر آموزش فلسفه برای کودکان بر خودناتوان سازی تحصیلی و کفایت اجتماعی در دانش آموزان پایه ششم ابتدایی

۱. جمشید شاهینی کوشک^{id}: دانشجوی دکتری، گروه روانشناسی، واحد یاسوج، دانشگاه آزاد اسلامی، یاسوج، ایران

۲. علیرضا ماردپور^{id}: استادیار، گروه روانشناسی، واحد یاسوج، دانشگاه آزاد اسلامی، یاسوج، ایران. (نویسنده مسئول)

۳. آرمین محمودی^{id}: استادیار، گروه روانشناسی، واحد یاسوج، دانشگاه آزاد اسلامی، یاسوج، ایران

*پست الکترونیک نویسنده مسئول: Maredpour@iau.ir

چکیده

هدف: هدف پژوهش حاضر بررسی اثربخشی برنامه آموزش فلسفه برای کودکان (P4C) بر کاهش خودناتوان سازی تحصیلی و افزایش کفایت اجتماعی در دانش آموزان پایه ششم ابتدایی بود.

مواد و روش ها: روش پژوهش نیمه آزمایشی با طرح پیش آزمون، پس آزمون و پیگیری یک ماهه با گروه کنترل بود. جامعه آماری شامل کلیه دانش آموزان پسر پایه ششم شهر یاسوج در سال تحصیلی ۱۴۰۳-۱۴۰۲ بود. با استفاده از روش نمونه گیری تصادفی خوشه ای تک مرحله ای، ۱۰۰ نفر به پرسشنامه های حافظه فعال، خودناتوان سازی تحصیلی، تحمل ناکامی و کفایت اجتماعی پاسخ دادند. بر اساس معیارهای ورود، ۵۰ نفر که نمرات پایینی در حافظه فعال، تحمل ناکامی و کفایت اجتماعی و نمره بالایی در خودناتوان سازی داشتند، انتخاب و به صورت تصادفی در دو گروه آزمایش (۲۵ نفر) و کنترل (۲۵ نفر) گمارده شدند. گروه آزمایش طی ۱۲ جلسه ۵۰ دقیقه ای تحت آموزش فلسفه برای کودکان قرار گرفت و گروه کنترل مداخله ای دریافت نکرد. داده ها در سه مرحله گردآوری و با استفاده از تحلیل واریانس با اندازه گیری مکرر و آزمون تعقیبی بن فرونی در نرم افزار SPSS-26 تحلیل شدند.

یافته ها: نتایج نشان داد اثر تعاملی زمان و گروه بر خودناتوان سازی تحصیلی معنادار بود ($F=32.399, p=0.001, \eta^2=0.403$) و کاهش قابل توجهی در گروه آزمایش ایجاد شد. همچنین، اثر تعاملی زمان و گروه بر کفایت اجتماعی نیز معنادار گزارش شد ($F=121.516, p=0.001, \eta^2=0.717$) که بیانگر افزایش معنادار در گروه آزمایش بود. نتایج آزمون تعقیبی بن فرونی نشان داد تفاوت بین مراحل پیش آزمون با پس آزمون و پیگیری در گروه آزمایش معنادار و در گروه کنترل فاقد معناداری بود.

نتیجه گیری: یافته ها حاکی از آن است که برنامه فلسفه برای کودکان می تواند به عنوان روشی مؤثر و پایدار در کاهش رفتارهای تحصیلی ناسازگار همچون خودناتوان سازی و ارتقای کفایت اجتماعی دانش آموزان مورد استفاده قرار گیرد. **کلیدواژگان:** فلسفه برای کودکان، خودناتوان سازی تحصیلی، کفایت اجتماعی، دانش آموزان ابتدایی، مداخله آموزشی.

نحوه استناددهی: شاهینی کوشک، جمشید، ماردپور، علیرضا، و محمودی، آرمین. (۱۴۰۳). تأثیر آموزش فلسفه برای کودکان بر خودناتوان سازی تحصیلی و کفایت اجتماعی در دانش آموزان پایه ششم ابتدایی. *فصلنامه روانشناسی تجربی و شناختی*، ۲(۱)، ۵۹-۷۲.

تاریخ دریافت: ۱۳ مرداد ۱۴۰۳

تاریخ بازنگری: ۲۹ مرداد ۱۴۰۳

تاریخ پذیرش: ۱۱ شهریور ۱۴۰۳

تاریخ انتشار: ۱۴ شهریور ۱۴۰۳

مجوز و حق نشر: © ۱۴۰۲ تمامی حقوق انتشار این مقاله متعلق به نویسنده است. انتشار این مقاله به صورت دسترسی آزاد مطابق با گواهی (CC BY-NC 4.0) صورت گرفته است.

Extended Abstract

Introduction

Academic self-handicapping has emerged as a critical concern in the educational and psychological development of students, particularly in late childhood and adolescence. It refers to the intentional creation or perception of obstacles to success in academic contexts in order to preserve self-worth in the face of potential failure (Amjadian & Bahrami, 2023). This maladaptive strategy is often adopted by students with low self-confidence, high fear of failure, or poor emotion regulation, leading to a decline in both academic achievement and psychological well-being (Karimi et al., 2024). Alongside this, social competence — defined as the ability to form positive relationships, cooperate with others, and effectively manage social situations — plays a foundational role in children's school adjustment, self-concept, and future interpersonal success (Safari et al., 2021; Wachsmuth et al., 2023). There is a growing body of research suggesting that deficits in social competence are linked to academic underperformance, behavioral problems, and emotional distress (Sedighi Arfaee & Tabesh, 2021).

One educational approach that has gained global attention for addressing both cognitive and social aspects of development is the Philosophy for Children (P4C) program. Developed by Matthew Lipman, P4C seeks to engage children in philosophical dialogue to enhance their reasoning, empathy, and reflective capacities (Lipman, 2023; Oliveira, 2023). This program has been applied in diverse educational systems to promote critical thinking, moral reasoning, and classroom participation (Michaud & gregory, 2022; Safriyani & Mustofa, 2021). Research has demonstrated its effectiveness in fostering psychological flexibility (Mohammadi et al., 2023), reducing cognitive distortions (Mohammadi et al., 2022), and supporting emotional and moral development (Abdollahpour et al., 2019). Moreover, P4C offers a dialogical and community-based model of learning, which empowers students to

engage collaboratively in problem-solving and idea-sharing, thereby contributing to improvements in social competence (Ghaedi & Soltani, 2011; Kanani et al., 2021).

Several studies have explored the effectiveness of P4C in diverse contexts, including China (Wu, 2022), Malaysia (Zulkifli & Hashim, 2020), and Iran (Vahedi & Kabiri, 2022), confirming its cultural adaptability and cross-contextual impact. These findings support the view that P4C is not merely a philosophical endeavor but a comprehensive educational intervention with measurable outcomes in emotional regulation, academic engagement, and interpersonal behavior. Given the dual focus of the present study on academic self-handicapping and social competence—both of which are highly relevant to students' overall academic and personal development—evaluating the impact of P4C on these domains is not only timely but vital for informing educational practice and policy. Therefore, the present study aimed to examine the effectiveness of the Philosophy for Children program in reducing academic self-handicapping and enhancing social competence in sixth-grade elementary school students.

Methods and Materials

This study employed a quasi-experimental design with a pretest-posttest and one-month follow-up format, using both experimental and control groups. The statistical population included all sixth-grade male students in Yasuj city during the 2023–2024 academic year. A single-stage cluster random sampling method was applied, selecting two schools randomly and then two sixth-grade classes from each school. Out of 100 students who completed screening questionnaires (working memory, academic self-handicapping, frustration tolerance, and social competence), 50 students with low scores in working memory, frustration tolerance, and social competence, and high scores in academic self-handicapping were selected. These 50 students were randomly assigned to an experimental group (n=25) and a control group (n=25).

The intervention consisted of 12 sessions of P4C-based training for the experimental group, each lasting 50 minutes, held twice a week over six weeks. The control group

received no intervention during this period. Data were collected in three phases: pretest (before the intervention), posttest (after the intervention), and follow-up (one month after the posttest). The assessment tools included the Academic Self-Handicapping Scale by Schwinger & Stiensmeier-Pelster (2010) and the Social Competence Questionnaire by Felner et al. (1990). Data were analyzed using SPSS-26 with repeated measures ANOVA and Bonferroni post-hoc tests. Assumptions of normality, homogeneity of variances, and sphericity were tested and confirmed using the Kolmogorov-Smirnov, Levene's, and Mauchly's tests, respectively.

Findings

Descriptive statistics showed a relative stability in mean scores of both academic self-handicapping and social competence across three measurement phases in the control group. However, the experimental group exhibited a significant decrease in academic self-handicapping scores and a significant increase in all dimensions of social competence following the P4C intervention, with effects sustained during the follow-up phase.

Inferential analysis revealed that the interaction effect of time and group for academic self-handicapping was statistically significant ($F=32.399$, $p=0.001$, $\eta^2=0.403$), indicating that the reduction in academic self-handicapping was specific to the experimental group. Similarly, the interaction effect for social competence was also significant ($F=121.516$, $p=0.001$, $\eta^2=0.717$), confirming a substantial improvement in the experimental group compared to the

control group. Bonferroni post-hoc tests further demonstrated that, for both variables, there were significant differences between pretest and posttest, and between pretest and follow-up in the experimental group, whereas the control group showed no significant change in any phase.

Discussion and Conclusion

The findings of this study confirm that the Philosophy for Children program can significantly reduce academic self-handicapping and enhance social competence among sixth-grade elementary school students. The structured, dialogical approach of P4C appears to foster critical self-reflection, self-awareness, and adaptive problem-solving, which are crucial in mitigating self-sabotaging academic behaviors. Through the creation of a collaborative learning environment, P4C enables students to engage with diverse perspectives, practice empathy, and refine their interpersonal communication skills, leading to a tangible improvement in social competence.

The consistency of the results from posttest to follow-up suggests that the effects of the P4C intervention are not only immediate but also sustainable, at least in the short term. This underlines the value of implementing long-term, reflective educational models in elementary schools, particularly those targeting both cognitive and emotional development. Given the increasing emphasis on social-emotional learning and holistic education, P4C holds promise as a versatile and impactful intervention in the broader context of student well-being and academic success.

مقدمه

پیشرفت‌های آموزشی در دهه‌های اخیر بر اهمیت توجه به رشد شناختی، هیجانی و اجتماعی کودکان در محیط‌های آموزشی تأکید کرده‌اند؛ از این رو، رویکردهای تربیتی نوین همچون آموزش فلسفه برای کودکان (P۴C) به عنوان یکی از مؤثرترین برنامه‌های آموزشی قرن اخیر مورد توجه قرار گرفته‌اند (Lipman, 2023; Oliveira, 2023). فلسفه برای کودکان که نخستین بار توسط متیو لیپمن مطرح شد، به دنبال پرورش تفکر انتقادی، خلاق و مراقب در کودکان از طریق گفتگوهای گروهی فلسفی است و ساختاری فراهم می‌سازد تا کودکان بتوانند درباره موضوعات بنیادین انسانی تأمل کنند، دلیل بیاورند و تفاوت دیدگاه‌ها را بپذیرند (Ghaedi & Soltani, 2011; Hosseini et al., 2021). این رویکرد با تمرکز بر تربیت عقلانی و اخلاقی کودک، هدفی فراتر از انتقال صرف دانش دنبال می‌کند و به دنبال رشد تفکر اجتماعی و خودفهمی در دانش‌آموزان است (Ahmadvand et al., 2016; Michaud & gregory, 2022).

مطالعات متعددی تأثیرات گسترده این رویکرد را در حوزه‌های مختلف رشد شناختی و عاطفی نشان داده‌اند. برای نمونه، پژوهش‌ها بیانگر آن‌اند که آموزش فلسفه برای کودکان می‌تواند به‌طور معناداری موجب افزایش مهارت‌های اجتماعی، توانایی خودتنظیمی هیجانی و کاهش مشکلات رفتاری شود (Kanani et al., 2021; Sedighi Arfaee & Tabesh, 2021; Vahedi & Kabiri, 2022). از جمله شاخص‌های روان‌شناختی که در دانش‌آموزان، به‌ویژه در سنین ابتدایی، می‌تواند تحت تأثیر آموزش‌های فلسفی قرار گیرد، خودناتوان‌سازی تحصیلی است. این مفهوم به تمایل فرد برای ایجاد موانع در مسیر موفقیت تحصیلی خود اشاره دارد تا در صورت شکست، آن را به عوامل بیرونی نسبت دهد، و از تهدید عزت‌نفس جلوگیری کند (Amjadian & Bahrani, 2023; Karimi et al., 2024). مطالعات اخیر

نشان داده‌اند که خودناتوان‌سازی تحصیلی می‌تواند با متغیرهایی چون اهمال‌کاری، خودکارآمدی پایین و بی‌انگیزگی تحصیلی همبستگی داشته باشد، و از جمله عوامل تضعیف‌کننده موفقیت تحصیلی محسوب می‌شود (McDonnell et al., 2024; Yazdizadeh et al., 2023).

از سوی دیگر، کفایت اجتماعی یکی از مؤلفه‌های حیاتی در رشد اجتماعی دانش‌آموزان محسوب می‌شود که شامل مهارت‌هایی نظیر ارتباط مؤثر، همدلی، تصمیم‌گیری مسئولانه و تنظیم هیجانات است (Safari et al., 2023; Wachsmuth et al., 2021). مطالعات نشان داده‌اند که کودکان دارای کفایت اجتماعی بالا، در تعاملات گروهی، سازگاری اجتماعی و حل تعارض موفق‌تر عمل می‌کنند و کمتر دچار مشکلات رفتاری می‌شوند (Safriyani & Mustofa, 2021; Zulkifli & Hashim, 2020). به دلیل اهمیت این متغیر، مداخلات آموزشی‌ای که بتوانند کفایت اجتماعی دانش‌آموزان را ارتقاء دهند، از ارزش بالایی برخوردارند. در همین راستا، برنامه P۴C با رویکرد گفت‌وگومحور و مشارکتی خود، فضای مناسبی برای تمرین مهارت‌های اجتماعی فراهم می‌کند و با افزایش فرصت‌های تعامل و تفکر جمعی، موجب بهبود روابط بین فردی می‌شود (Michaud & gregory, 2022; Pala, 2022).

رویکرد فلسفه برای کودکان از منظر شناختی نیز مورد حمایت نظریه‌پردازان رشد قرار گرفته است. در این روش، کودکان از طریق شرکت در اجتماع پژوهشی، به تمرین مهارت‌های استدلال، ارزیابی منطقی، طرح سوال و پاسخ به دیدگاه‌های دیگر می‌پردازند (Ghaedi & Soltani, 2011; Hosseini et al., 2021). طبق یافته‌های پژوهش Abdollahpour و همکاران، مشارکت در جلسات فلسفی نه تنها رشد شناختی بلکه نگرش‌های اخلاقی و معنوی دانش‌آموزان را نیز ارتقاء می‌دهد (Abdollahpour et al., 2019). همچنین، Ahmadvand با بررسی نقش بازی و گفت‌وگو در

برنامه فلسفه برای کودکان، تأکید می‌کند که فضای مشارکتی و خلاقانه ایجادشده در این جلسات، بستری مناسب برای شکل‌گیری تفکر انتقادی و خودآگاهی در کودک فراهم می‌سازد (Ahmadvand et al., 2016).

از منظر کاربردی، مطالعات اخیر حاکی از آن‌اند که P۴C می‌تواند در بهبود اختلالات هیجانی کودکان، از جمله اضطراب جدایی، مؤثر واقع شود. پژوهش Mohammadi و همکاران در این زمینه، تأثیر مثبت برنامه فلسفه برای کودکان را بر افزایش انعطاف‌پذیری روان‌شناختی در کودکان مبتلا به اضطراب جدایی نشان دادند (Mohammadi et al., 2023; Mohammadi et al., 2022). این یافته‌ها بر کارکرد درمانی و پیشگیرانه این رویکرد در سنین مدرسه ابتدایی تأکید دارند. همچنین برنامه P۴C با توجه به ساختار باز و گفتگو محور خود، به‌ویژه در میان دانش‌آموزانی که با ضعف در خودپنداره یا روابط اجتماعی مواجه هستند، فرصت مناسبی برای بازسازی باورهای ناکارآمد فراهم می‌سازد (Mahmoudi, 2021; Wu, 2022).

با وجود یافته‌های مثبت، هنوز در برخی نظام‌های آموزشی، جایگاه رسمی و ساختاری برای آموزش فلسفه به کودکان تعریف نشده است. این در حالی است که در کشورهای مختلف، P۴C به‌عنوان بخشی از آموزش رسمی، نقش چشمگیری در ارتقاء کیفیت یادگیری ایفا کرده است (Oliveira, 2023; Pala, 2022). از این‌رو، پژوهش در زمینه اثربخشی این برنامه در زمینه‌های مختلف روان‌شناختی و آموزشی همچنان اهمیت دارد. مطالعه حاضر در این راستا تلاش دارد تا به بررسی تأثیر آموزش فلسفه برای کودکان بر دو متغیر مهم خودناتوان‌سازی تحصیلی و کفایت اجتماعی در دانش‌آموزان پایه ششم ابتدایی بپردازد. بر اساس پیشینه پژوهش، این دو متغیر نه تنها بر عملکرد تحصیلی بلکه بر سلامت روانی و سازگاری اجتماعی دانش‌آموزان نیز تأثیرگذار هستند (Amjadian & Bahrami, 2023; Safari et al., 2021).

با توجه به نقش کلیدی خودناتوان‌سازی تحصیلی در افت عملکرد درسی و کاهش انگیزش یادگیری، شناسایی و اصلاح آن در سنین پایه می‌تواند نقش پیشگیرانه مهمی داشته باشد. از سوی دیگر، با توجه به اهمیت کفایت اجتماعی در موفقیت فردی و تحصیلی، و نقش مدارس ابتدایی به‌عنوان اولین بستر رسمی اجتماعی شدن کودک، لازم است از رویکردهایی چون فلسفه برای کودکان که همزمان به رشد شناختی و اجتماعی توجه دارند، بهره گرفته شود (Sedighi Arfaee & Tabesh, 2021; Wachsmuth et al., 2023). در این راستا، هدف پژوهش حاضر بررسی تجربی اثربخشی برنامه آموزش فلسفه برای کودکان بر کاهش خودناتوان‌سازی تحصیلی و افزایش کفایت اجتماعی در دانش‌آموزان پسر پایه ششم ابتدایی در شهر یاسوج است.

روش‌شناسی پژوهش

در این پژوهش از روش نیمه‌آزمایشی با طرح پیش‌آزمون - پس‌آزمون با گروه کنترل و پیگیری یک‌ماهه استفاده شد. جامعه آماری شامل کلیه دانش‌آموزان پسر پایه ششم ابتدایی شهر یاسوج در سال تحصیلی ۱۴۰۳-۱۴۰۲ بود. نمونه‌گیری به شیوه تصادفی خوشه‌ای تک‌مرحله‌ای صورت گرفت؛ به‌گونه‌ای که ابتدا از میان مدارس ابتدایی پسرانه شهر یاسوج دو مدرسه به تصادف انتخاب شد و از هر مدرسه دو کلاس ششم انتخاب گردید. از بین دانش‌آموزان این کلاس‌ها، ۱۰۰ نفر به پرسشنامه‌های حافظه فعال، خودناتوان‌سازی تحصیلی، تحمل ناکامی و کفایت اجتماعی پاسخ دادند. سپس ۵۰ نفر از افرادی که در پرسشنامه‌های حافظه فعال، تحمل ناکامی و کفایت اجتماعی نمره پایین و در خودناتوان‌سازی تحصیلی نمره بالا کسب کرده بودند، انتخاب و به‌صورت تصادفی در دو گروه آزمایش و کنترل، هر کدام شامل ۲۵ نفر، قرار گرفتند. معیارهای ورود شامل: نداشتن اختلالات بالینی شدید بر اساس مصاحبه تشخیصی DSM، عدم مصرف داروهای روانپزشکی، علاقه‌مندی به شرکت در جلسات، عدم شرکت هم‌زمان در دوره‌های درمانی،

و نمرات مرتبط با ملاک‌های ابزارهای پژوهش بود. ملاک‌های خروج نیز شامل عدم تمایل به ادامه همکاری یا غیبت بیش از دو جلسه بود.

برای سنجش خودناتوان‌سازی تحصیلی از پرسشنامه شوینگر و استینسمر پلستر (۲۰۱۰) استفاده شد. این ابزار شامل ۷ گویه با مقیاس لیکرت پنج‌درجه‌ای از «کاملاً موافقم» تا «کاملاً مخالفم» است که نمرات ۱ تا ۵ به پاسخ‌ها اختصاص می‌یابد. نمره‌گذاری بر اساس جمع نمرات کل صورت می‌گیرد و سطوح پایین، متوسط و بالا به ترتیب در بازه‌های ۷-۱۶، ۱۶-۳۲ و بالاتر از ۳۲ قرار می‌گیرند. این ابزار در پژوهش بردبار و رستگار (۱۳۹۴) از نظر روایی محتوایی و صوری توسط متخصصان تأیید شده و پایایی آن با ضریب آلفای کرونباخ بالای ۰.۷ گزارش شده است. در پژوهش حاضر نیز پایایی با استفاده از همین روش برابر با ۰.۸۹ به دست آمد که نشان‌دهنده قابلیت اعتماد بالای ابزار است.

برای سنجش کفایت اجتماعی از پرسشنامه فلنر و همکاران (۱۹۹۰) استفاده شد. این پرسشنامه دارای ۴۷ ماده است که به شکل لیکرت ۷ درجه‌ای طراحی شده و ابعاد مهارت‌های رفتاری، شناختی، کفایت هیجانی و آمادگی‌های انگیزشی را می‌سنجد. روش نمره‌گذاری از ۱ تا ۷ بر اساس میزان موافقت پاسخ‌دهنده با هر گزاره تنظیم شده است. پرسشنامه توسط کرمی و پرندین (۱۳۸۵) در ایران هنجاریابی شده و از نظر ساختاری شامل چهار عامل نهایی است. روایی محتوایی این ابزار توسط متخصصان تأیید شده و روایی سازه آن با تحلیل عاملی به میزان ۰.۸۳ برآورد شده است. ضریب آلفای کرونباخ در پژوهش‌های مختلف بین ۰.۸۳ تا ۰.۸۸ گزارش شده است. همچنین پایایی بازآزمایی چهار هفته‌ای آن معادل ۰.۹۸ گزارش گردیده است. در این پژوهش نیز روایی و پایایی ابزار تأیید شد و داده‌های حاصل از آن مبنای تحلیل قرار گرفتند.

برنامه آموزش فلسفه برای کودکان طی ۱۲ جلسه ۵۰ دقیقه‌ای در طول شش هفته (دو جلسه در هفته) برای گروه آزمایش برگزار شد. برای این منظور از بسته آموزشی داستان‌های فکری برای کودکان ایرانی (نوروزی و همکاران، ۱۳۹۵)، مجموعه داستان‌های فیلیپ کم و فیشر (۲۰۰۳) استفاده شد. جلسات شامل موضوعاتی چون "من که هستم؟"، "خواسته‌ها و نیازها"، "خشم و تحمل ناکامی"، "زورگویی"، "جرأت و ترس و ناتوانی"، "خوشبختی"، "کفایت اجتماعی"، "لانه پرنده"، "لیندا و کلارا"، "گابریل"، "بدخلقی"، و "مردی که نمی‌توانست صورت خود را کنترل کند" بودند. در جلسات آموزش، دانش‌آموزان به شکل نیم‌دایره می‌نشستند تا امکان تعامل بیشتر فراهم شود. در ابتدای هر جلسه داستان خوانده می‌شد و دانش‌آموزان به بحث درباره موضوعات داستان می‌پرداختند. پیش از آغاز اولین جلسه، قوانین کلاس شامل رعایت نوبت، احترام به نظرات دیگران و دقیق گوش دادن توضیح داده شد و برای تسهیل گفتگو از عروسکی به‌عنوان نماد اظهار نظر استفاده شد. پرسش‌های فلسفی با الهام از داستان‌ها مطرح می‌شد و کودکان تشویق می‌شدند دلایل خود را بیان کنند. فعالیت‌ها و سوالات پایانی هر داستان به بحث گذاشته می‌شد و مطالب جلسات قبلی نیز مرور می‌شد. کمک‌پژوهشگر با ارائه مثال‌ها و تجربیات متناسب با شرایط کودکان، آموزش را عینی‌تر می‌کرد.

پس از جمع‌آوری داده‌ها در سه مرحله پیش‌آزمون، پس‌آزمون و پیگیری، برای پاسخ به فرضیات پژوهش از تحلیل‌های آماری توصیفی و استنباطی استفاده شد. در بخش آمار توصیفی، میانگین، انحراف معیار و خطای استاندارد برای متغیرهای مورد نظر محاسبه شد. در مرحله استنباطی، پیش‌فرض‌هایی چون نرمال بودن توزیع داده‌ها با آزمون کالموگروف-اسمیرنوف، همگنی واریانس‌ها با آزمون لوین، و کفایت همگنی ماتریس با آزمون کرویت مورد بررسی قرار گرفت. سپس از آزمون‌های تحلیل اثرات درون‌آزمودنی

چندمتغیری و تک‌متغیری، اثرات بین‌آزمودنی و آزمون تعقیبی بن‌فرونی جهت تحلیل داده‌ها استفاده شد. تحلیل‌ها با نرم‌افزار آماری SPSS نسخه ۲۶ انجام گرفت.

یافته‌ها

در بخش جمعیت‌شناختی، اطلاعات مربوط به سطح تحصیلات والدین و وضعیت اشتغال آنان در دو گروه آزمایش و کنترل به‌دست آمده است. در گروه کنترل، از میان پدران ۷ نفر دارای مدرک دیپلم و زیر دیپلم، ۱۱ نفر دارای مدرک لیسانس و ۷ نفر دارای مدرک فوق‌لیسانس و بالاتر بودند. در گروه آزمایش نیز ۶ نفر از پدران دارای مدرک دیپلم و زیر دیپلم، ۱۳ نفر لیسانس و ۶ نفر فوق‌لیسانس و بالاتر بودند. همچنین در خصوص تحصیلات

مادران، در گروه کنترل ۱۲ نفر دارای مدرک دیپلم و زیر دیپلم، ۷ نفر لیسانس و ۶ نفر فوق‌لیسانس و بالاتر بودند و در گروه آزمایش نیز ۱۴ نفر دیپلم و زیر دیپلم، ۸ نفر لیسانس و ۳ نفر فوق‌لیسانس و بالاتر بودند. از نظر وضعیت شغلی، ۲۳ نفر از پدران گروه کنترل شاغل در بخش دولتی و ۲ نفر دارای شغل آزاد بودند، در حالی که در گروه آزمایش، ۱۷ نفر از پدران در بخش دولتی و ۸ نفر دارای شغل آزاد بودند. در زمینه اشتغال مادران، در گروه کنترل ۷ نفر شاغل و ۱۸ نفر خانه‌دار (بیکار) بودند و در گروه آزمایش نیز ۹ نفر از مادران شاغل و ۱۶ نفر خانه‌دار بودند. این توصیف جمعیت‌شناختی نشان می‌دهد که ترکیب والدین در هر دو گروه از لحاظ تحصیلات و اشتغال تقریباً متعادل است و تفاوت چشمگیری بین دو گروه مشاهده نمی‌شود.

جدول ۱. توصیف آماری نمرات کفایت اجتماعی و خودناتوان‌سازی تحصیلی در سه مرحله اندازه‌گیری به تفکیک گروه

گروه	متغیر	پیش‌آزمون (میانگین / انحراف معیار)	پس‌آزمون (میانگین / انحراف معیار)	پیگیری (میانگین / انحراف معیار)
کنترل	مهارت‌های رفتاری	۴۷.۰۴ / ۳.۶۱۱	۴۷.۱۰ / ۳.۶۸۵	۴۶.۸۰ / ۳.۷۵۳
	آمایه‌های انگیزشی	۱۸.۰۴ / ۲.۷۹۱	۱۸.۳۷ / ۲.۶۹۱	۱۸.۲۸ / ۲.۶۰۶
	مهارت‌های شناختی	۸.۴۸ / ۲.۶۹۴	۸.۸۱ / ۲.۶۴۰	۸.۲۹ / ۲.۶۸۵
	کفایت هیجانی	۱۰.۷۲ / ۱.۹۰۴	۱۰.۵۰ / ۱.۸۱۷	۱۰.۸۸ / ۱.۷۸۷
	کفایت اجتماعی کلی	۸۴.۲۸ / ۶.۲۸۲	۸۴.۷۷ / ۶.۵۹۸	۸۴.۲۵ / ۶.۳۱۲
	خودناتوان‌سازی تحصیلی	۲۵.۱۶ / ۲.۹۶۸	۲۴.۵۲ / ۲.۵۱۹	۲۴.۴۸ / ۲.۶۹۴
آزمایش	مهارت‌های رفتاری	۴۸.۶۸ / ۳.۶۸۲	۵۱.۵۲ / ۳.۵۷۲	۵۰.۸۳ / ۳.۰۴۰
	آمایه‌های انگیزشی	۱۹.۱۶ / ۲.۳۷۵	۲۱.۴۹ / ۲.۴۶۴	۲۱.۷۱ / ۳.۰۳۲
	مهارت‌های شناختی	۸.۸۴ / ۲.۶۷۲	۱۲.۴۸ / ۲.۶۷۹	۱۲.۰۳ / ۳.۱۰۸
	کفایت هیجانی	۱۰.۲۸ / ۱.۹۹۰	۱۳.۳۶ / ۱.۸۲۳	۱۳.۱۸ / ۱.۹۶۲
	کفایت اجتماعی کلی	۸۶.۹۶ / ۸.۳۱۹	۹۸.۸۵ / ۸.۰۶۱	۹۷.۷۶ / ۸.۶۱۱
	خودناتوان‌سازی تحصیلی	۲۴.۵۶ / ۲.۷۷۰	۱۸.۴۸ / ۳.۶۶۴	۱۸.۹۲ / ۳.۶۲۸

بر اساس نتایج جدول فوق، در گروه کنترل تغییرات میانگین نمرات در سه مرحله اندازه‌گیری نسبتاً ناچیز و ناپایدار بوده است، به‌گونه‌ای که در اغلب متغیرها میانگین‌ها تقریباً ثابت باقی مانده‌اند. در مقابل، گروه آزمایش پس از دریافت مداخله آموزش فلسفه برای کودکان افزایش قابل‌توجهی در نمرات

ابعاد مختلف کفایت اجتماعی از جمله مهارت‌های رفتاری، شناختی، هیجانی و آمایه‌های انگیزشی نشان داده است. همچنین میانگین نمره خودناتوان‌سازی تحصیلی در گروه آزمایش از مرحله پیش‌آزمون تا پس‌آزمون به شکل معناداری کاهش یافته و در مرحله پیگیری نیز تقریباً حفظ شده است. این

نتایج اولیه گویای تأثیر مثبت برنامه آموزشی بر بهبود کفایت اجتماعی و کاهش گرایش به خودناتوان‌سازی تحصیلی در دانش‌آموزان گروه آزمایش است.

برای بررسی پیش‌فرض‌های لازم جهت تحلیل آماری داده‌ها، ابتدا نرمال بودن توزیع نمرات متغیرهای کفایت اجتماعی و خودناتوان‌سازی تحصیلی در سه مرحله پیش‌آزمون، پس‌آزمون و پیگیری به‌طور جداگانه برای هر گروه با استفاده از آزمون کلموگروف-اسمیرنوف بررسی شد که در تمامی موارد مقدار سطح معناداری بیشتر از ۰.۰۵ به‌دست آمد؛ بنابراین نرمال بودن توزیع داده‌ها تأیید گردید. همچنین برای بررسی همگنی واریانس‌ها از آزمون لوین استفاده داده شدند.

شد که نتایج حاکی از آن بود که در هیچ‌یک از متغیرها و مراحل اندازه‌گیری تفاوت معناداری در واریانس گروه‌ها مشاهده نشد ($P > 0.05$)، در نتیجه پیش‌فرض همگنی واریانس‌ها نیز برقرار بود. آزمون کرویت مخلی برای بررسی همبستگی بین مراحل مختلف اندازه‌گیری نیز انجام شد که مقدار سطح معناداری کمتر از ۰.۰۵ به‌دست آمد و بر کفایت ماتریس همبستگی تأکید داشت. در مجموع، بررسی پیش‌فرض‌ها برای تحلیل‌های استنباطی با استفاده از داده‌های مربوط به ۵۰ دانش‌آموز (۲۵ نفر در گروه آزمایش و ۲۵ نفر در گروه کنترل) تأیید گردید و داده‌ها برای تحلیل‌های چندمتغیره آماده تشخیص داده شدند.

جدول ۲. نتایج آزمون اثرات درون‌آزمودنی تک‌متغیری برای مقایسه خودناتوان‌سازی تحصیلی و کفایت اجتماعی در گروه‌های کنترل و آزمایش

منبع	متغیر	فرض	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	سطح معناداری	اندازه اثر
تکرار	خودناتوان‌سازی تحصیلی	کرویت	۲۵۳.۳۵۵	۲	۱۲۷.۶۲۷	۵۰.۷۵۵	۰.۰۰۱	۰.۵۱۴
		گرین-هاوس-گیزر	۲۵۳.۳۵۵	۱.۱۶۱	۳۰۵.۹۲۲	۵۰.۷۵۵	۰.۰۰۱	۰.۵۱۴
		هین-فلت	۲۵۳.۳۵۵	۱.۱۹۷	۲۹۶.۸۰۴	۵۰.۷۵۵	۰.۰۰۱	۰.۵۱۴
		کران پایین	۲۵۳.۳۵۵	۱	۲۵۳.۳۵۵	۵۰.۷۵۵	۰.۰۰۱	۰.۵۱۴
	کفایت اجتماعی	کرویت	۵۵۳.۱۱۳۲	۲	۵۶۶.۲۷۷	۱۳۳.۵۳۱	۰.۰۰۱	۰.۷۳۶
		گرین-هاوس-گیزر	۱۱۳۲.۵۵۳	۱.۸۱۶	۶۲۳.۷۶۷	۱۳۳.۵۳۱	۰.۰۰۱	۰.۷۳۶
		هین-فلت	۱۱۳۲.۵۵۳	۱.۹۲۲	۵۸۹.۱۴۵	۱۳۳.۵۳۱	۰.۰۰۱	۰.۷۳۶
		کران پایین	۱۱۳۲.۵۵۳	۱	۱۱۳۲.۵۵۳	۱۳۳.۵۳۱	۰.۰۰۱	۰.۷۳۶
تکرار گروه	* خودناتوان‌سازی تحصیلی	کرویت	۷۷۳.۲۲۶	۲	۱۱۳.۳۸۷	۳۲.۳۹۹	۰.۰۰۱	۰.۴۰۳
		گرین-هاوس-گیزر	۲۲۶.۷۷۳	۱.۱۶۱	۱۹۵.۲۸۳	۳۲.۳۹۹	۰.۰۰۱	۰.۴۰۳
		هین-فلت	۲۲۶.۷۷۳	۱.۱۹۷	۱۸۹.۴۶۳	۳۲.۳۹۹	۰.۰۰۱	۰.۴۰۳
		کران پایین	۲۲۶.۷۷۳	۱	۲۲۶.۷۷۳	۳۲.۳۹۹	۰.۰۰۱	۰.۴۰۳
	کفایت اجتماعی	کرویت	۱۰۳۰.۶۴۶	۲	۵۱۵.۳۲۳	۱۲۱.۵۱۶	۰.۰۰۱	۰.۷۱۷
		گرین-هاوس-گیزر	۱۰۳۰.۶۴۶	۱.۸۱۶	۵۶۷.۶۴۰	۱۲۱.۵۱۶	۰.۰۰۱	۰.۷۱۷
		هین-فلت	۱۰۳۰.۶۴۶	۱.۹۲۲	۵۳۶.۱۳۳	۱۲۱.۵۱۶	۰.۰۰۱	۰.۷۱۷
		کران پایین	۱۰۳۰.۶۴۶	۱	۱۰۳۰.۶۴۶	۱۲۱.۵۱۶	۰.۰۰۱	۰.۷۱۷

نتایج آزمون نشان داد که اثر متغیر زمان (تکرار) بر خودناتوان‌سازی تحصیلی معنادار بوده است ($F=50.755, p=0.001$) که بیانگر تغییرات نمرات این متغیر در طول زمان است. همچنین، اثر متقابل زمان و گروه (تکرار * گروه) نیز بر خودناتوان‌سازی تحصیلی معنادار بود ($F=32.399, p=0.001$) که نشان‌دهنده تفاوت الگوی تغییر در گروه آزمایش در مقایسه با گروه کنترل است. در مورد متغیر کفایت اجتماعی نیز هم اثر زمان ($F=133.531, p=0.001$) و هم اثر متقابل زمان و گروه ($F=121.516, p=0.001$) معنادار به دست آمد که حاکی از تأثیر معنادار مداخله آموزشی بر بهبود کفایت اجتماعی در گروه آزمایش است. همچنین مقادیر اندازه اثر (Effect Size) برای هر دو متغیر بالا و قابل توجه بوده و بر قدرت تأثیر مداخله تأکید دارد (برای کفایت اجتماعی $\eta^2 = 0.717$ و برای خودناتوان‌سازی تحصیلی $\eta^2 = 0.403$). این یافته‌ها نشان می‌دهند که آموزش فلسفه برای کودکان توانسته است به‌طور معناداری خودناتوان‌سازی تحصیلی را کاهش و کفایت اجتماعی را در دانش‌آموزان افزایش دهد.

جدول ۳. نتایج آزمون تعقیبی بن‌فرونی

گروه	متغیر وابسته	مرحله اول	مرحله دوم	اختلاف میانگین	خطای استاندارد	سطح معناداری
کنترل	خودناتوان‌سازی تحصیلی	پیش‌آزمون	پس‌آزمون	۰.۶۴۰	۰.۶۰۸	۰.۸۹۳
		پیگیری		۰.۶۸۰	۰.۶۵۳	۰.۹۰۸
		پس‌آزمون		۰.۰۴۰	۰.۲۱۰	۱.۰۰۰
		پیش‌آزمون	پس‌آزمون	-۰.۴۹۲	۰.۴۸۲	۰.۹۳۸
آموزش فلسفه برای کودکان	کفایت اجتماعی	پیش‌آزمون	پس‌آزمون	۰.۰۲۸	۰.۶۱۵	۱.۰۰۰
		پیگیری		۰.۵۲۰	۰.۶۳۸	۱.۰۰۰
		پیش‌آزمون	پس‌آزمون	۶.۰۸۰	۰.۶۰۸	۰.۰۰۱
		پیگیری		۵.۶۴۰	۰.۶۵۳	۰.۰۰۱
	کفایت اجتماعی	پیش‌آزمون	پس‌آزمون	-۰.۴۴۰	۰.۲۱۰	۰.۱۲۵
		پیگیری		-۱۱.۸۸۸	۰.۴۸۲	۰.۰۰۱
		پیش‌آزمون	پس‌آزمون	-۱۰.۷۹۶	۰.۶۱۵	۰.۰۰۱
		پیگیری		۱.۰۹۲	۰.۶۳۸	۰.۲۸۰

بر اساس نتایج آزمون تعقیبی بن‌فرونی، در گروه کنترل تفاوت معناداری بین مراحل پیش‌آزمون، پس‌آزمون و پیگیری در متغیرهای خودناتوان‌سازی تحصیلی و کفایت اجتماعی مشاهده نشد (سطوح معناداری بیشتر از ۰.۰۸). این در حالی است که در گروه آموزش فلسفه برای کودکان، تفاوت میان نمرات پیش‌آزمون با پس‌آزمون و پیگیری برای هر دو متغیر خودناتوان‌سازی تحصیلی و کفایت اجتماعی به‌طور معناداری مشاهده شد ($P=0.001$). کاهش معنادار در نمرات خودناتوان‌سازی تحصیلی و افزایش معنادار در نمرات کفایت اجتماعی، مؤید تأثیر مداخله آموزشی بر بهبود این متغیرهاست. با این حال، تفاوت بین نمرات پس‌آزمون و پیگیری در این گروه برای هیچ‌یک از متغیرها معنادار نبود، که بیانگر پایداری نسبی آثار مداخله در طول زمان است. این یافته‌ها نشان می‌دهد که برنامه آموزش فلسفه برای کودکان نه تنها منجر به بهبود آبی در متغیرهای مورد بررسی شده، بلکه این تأثیرات حداقل تا یک ماه پس از مداخله نیز حفظ شده‌اند.

بحث و نتیجه‌گیری

نتایج پژوهش حاضر نشان داد که آموزش فلسفه برای کودکان توانست به‌طور معناداری خودناتوان‌سازی تحصیلی را در دانش‌آموزان کاهش داده و کفایت اجتماعی آنان را ارتقا دهد. در بخش یافته‌های توصیفی، مشخص شد که میانگین نمرات خودناتوان‌سازی تحصیلی در گروه آزمایش پس از مداخله به‌صورت قابل توجهی کاهش یافته و این کاهش در مرحله پیگیری نیز تا حد زیادی پایدار مانده است. همچنین، در ابعاد مختلف کفایت اجتماعی شامل مهارت‌های شناختی، رفتاری، هیجانی و آماه‌های انگیزشی نیز افزایش معناداری مشاهده شد که این روند نیز تا مرحله پیگیری حفظ شده است. تحلیل‌های استنباطی به‌ویژه آزمون اثرات درون‌آزمودنی و آزمون تعقیبی بن‌فرونی نشان داد که تفاوت‌های مشاهده‌شده در گروه آزمایش از نظر آماری معنادار بوده و در گروه کنترل تفاوت معناداری بین سه مرحله مشاهده نشده است. این نتایج گویای آن است که برنامه آموزش فلسفه برای کودکان می‌تواند به‌عنوان یک مداخله اثربخش در بهبود عملکرد تحصیلی و اجتماعی دانش‌آموزان مورد استفاده قرار گیرد.

یافته‌های پژوهش با نتایج تحقیقات پیشین هم‌راستا بوده و تأییدکننده اثربخشی برنامه فلسفه برای کودکان در حوزه‌های روان‌شناختی و اجتماعی است. در مطالعه‌ای مشابه، Mohammadi و همکاران دریافتند که شرکت در جلسات فلسفه برای کودکان می‌تواند به‌طور معناداری انعطاف‌پذیری روان‌شناختی در کودکان مبتلا به اضطراب جدایی را افزایش دهد که این تغییر به کاهش راهبردهای ناسازگارانه همچون خودناتوان‌سازی منجر می‌شود (Mohammadi et al., 2023). این یافته با نتایج پژوهش Amjadian هم‌سوست که نشان داد خودناتوان‌سازی تحصیلی با سطح اهمال‌کاری و انگیزه پایین در ارتباط است و می‌توان با مداخلاتی آموزشی و شناختی، آن را کاهش داد (Amjadian & Bahrami, 2023). همچنین، در پژوهش

Karimi و همکاران که به بررسی اثربخشی درمان شناختی مبتنی بر ذهن‌آگاهی پرداختند، کاهش معناداری در سطح خودناتوان‌سازی گزارش شد (Karimi et al., 2024) که با نتایج پژوهش حاضر در جهت کاهش الگوهای تحصیلی ناکارآمد هماهنگ است.

از سوی دیگر، ارتقاء کفایت اجتماعی در گروه آزمایش، نشان از تأثیر رویکرد P4C بر توانمندسازی اجتماعی دانش‌آموزان دارد. طبق نظریه‌های تربیتی، مشارکت در گفت‌وگوهای فلسفی و گفت‌وگامی، موجب افزایش اعتماد اجتماعی، مهارت‌های بین‌فردی و مسئولیت‌پذیری می‌شود (Ghaedi & Wachsmuth, 2011; Lipman, 2023). Soltani و همکاران در پژوهشی بر روی دانش‌آموزان دارای اختلالات رفتاری نشان دادند که فعالیت‌های فوق‌برنامه و مشارکتی می‌تواند سطح درگیری اجتماعی و کفایت اجتماعی را افزایش دهد (Wachsmuth et al., 2023). یافته‌های پژوهش حاضر نیز با این نتیجه هم‌راستا است و نشان می‌دهد که آموزش فلسفه برای کودکان، از طریق ساختار اجتماعی جلسات، موجب تمرین و تقویت مهارت‌های اجتماعی در بستر واقعی مدرسه می‌شود. در همین زمینه، مطالعه Sedighi Arfaee نیز اثربخشی آموزش مهارت‌های زندگی را بر افزایش کفایت اجتماعی تأیید کرده است (Sedighi Arfaee & Tabesh, 2021) و فلسفه برای کودکان نیز از نظر ساختار مفهومی و عملی، واجد همین ویژگی‌هاست.

تغییرات مثبت مشاهده‌شده در پژوهش حاضر همچنین با نتایج تحقیق Vahedi و Kabiri مطابقت دارد که در آن نشان داده شد برنامه فلسفه برای کودکان با غنای تکنولوژیکی، منجر به افزایش شادکامی و کاهش نشخوار فکری در دختران بی‌سرپرست شد (Vahedi & Kabiri, 2022). از آن‌جا که نشخوار ذهنی و خودناتوان‌سازی دارای مبنای شناختی مشترک هستند، می‌توان استنباط کرد که تقویت تفکر نقادانه و انعکاسی در جلسات فلسفی،

سبب کاهش فرایندهای شناختی ناکارآمد می‌شود. همچنین در مطالعه Wu، اثربخشی P4C در بهبود تفکر نقادانه و موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان چینی نیز گزارش شده است (Wu, 2022)، که این مورد با نتایج پژوهش حاضر در زمینه کاهش راهبردهای شکست‌محور هماهنگ است.

در حیطه اجتماعی، مطالعه Safari و همکاران بر نقش شفقت‌ورزی، ذهن‌آگاهی و شایستگی اجتماعی تأکید کرده و پیشنهاد می‌کند که برای بهبود کفایت اجتماعی باید مداخلات عاطفی و ارتباطی ارائه شود (Safari et al., 2021). برنامه فلسفه برای کودکان دقیقاً چنین بستری را فراهم می‌سازد و موجب ارتقای درک هیجانی، همدلی، شنیدن فعال و احترام به نظر دیگران می‌شود. در همین راستا، Pala در پژوهشی ترکیبی دریافت که آموزش فلسفه موجب بهبود چشمگیر در مهارت‌های تفکر و ارتباطات بین‌فردی کودکان می‌شود (Pala, 2022). به نظر می‌رسد فضای گفتگو محور و آزاد برنامه P4C که بر «اجتماع پژوهشی» تأکید دارد، محیطی ایمن و پویا برای تمرین مهارت‌های اجتماعی فراهم می‌سازد (Safaei Moghaddam et al., 2006).

یافته‌های پژوهش حاضر همچنین با نتایج Gregory و Michaud که فلسفه برای کودکان را نوعی آموزش معنوی تلقی می‌کنند مطابقت دارد، چرا که به کودک فرصت خوداندیشی، درک خود و تعامل سازنده با دیگری را می‌دهد (Michaud & gregory, 2022). این خوداندیشی یکی از مولفه‌های کلیدی در کاهش رفتارهای خودناتوان‌ساز و ارتقای خودکارآمدی اجتماعی است. در مجموع، یافته‌های این مطالعه تأکید دارند که برنامه فلسفه برای کودکان می‌تواند راهبردی عملی، بومی‌پذیر و اثربخش در آموزش و پرورش کشور باشد که در صورت گسترش هدفمند، می‌تواند هم به بهبود عملکرد تحصیلی و هم به ارتقای سرمایه اجتماعی دانش‌آموزان منجر شود.

یکی از مهم‌ترین محدودیت‌های این پژوهش، اجرای آن در جامعه‌ای نسبتاً محدود و همگن شامل دانش‌آموزان پسر پایه ششم شهر یاسوج بود که ممکن است تعمیم‌پذیری نتایج را به سایر مناطق، گروه‌های سنی، یا جنسیت‌های مختلف با محدودیت مواجه سازد. همچنین، ارزیابی متغیرها تنها از طریق پرسشنامه‌های خودگزارشی انجام شد که احتمال سوگیری پاسخ‌دهی را افزایش می‌دهد. محدود بودن دوره پیگیری به یک ماه نیز امکان ارزیابی بلندمدت پایداری اثرات مداخله را فراهم نمی‌کند. نبود گروه مقایسه با مداخله جایگزین (مانند بازی درمانی یا آموزش مهارت‌های اجتماعی) نیز محدودیت دیگری در تبیین اثربخشی نسبی برنامه P4C محسوب می‌شود.

پیشنهاد می‌شود در تحقیقات آتی، این مداخله بر روی نمونه‌های گسترده‌تر و متنوع‌تری از نظر جنسیت، سن و بافت فرهنگی اجرا شود تا قابلیت تعمیم نتایج افزایش یابد. همچنین بررسی تأثیر برنامه P4C در ترکیب با دیگر مداخلات روان‌شناختی همچون ذهن‌آگاهی، آموزش هیجانی یا درمان شناختی رفتاری می‌تواند اثربخشی ترکیبی آن را روشن سازد. مطالعات آینده می‌توانند به‌صورت طولی و با دوره‌های پیگیری شش‌ماهه یا یک‌ساله اجرا شوند تا ماندگاری نتایج ارزیابی گردد. بهره‌گیری از ابزارهای مشاهده‌ای و تحلیل کیفی نیز می‌تواند درک عمیق‌تر فرایند یادگیری فلسفی و پیامدهای آن بر رفتار دانش‌آموزان مؤثر باشد.

با توجه به نتایج این پژوهش، پیشنهاد می‌شود که برنامه آموزش فلسفه برای کودکان به‌عنوان بخشی از محتوای تربیتی مدارس ابتدایی وارد شود، به‌ویژه در پایه‌های چهارم تا ششم که کودکان آمادگی شناختی بیشتری برای مشارکت در مباحث فلسفی دارند. لازم است معلمان آموزش‌های لازم برای تسهیل این برنامه را ببینند و فضای کلاس‌ها نیز برای فعالیت‌های گروهی و گفت‌وگو محور طراحی گردد. همچنین توصیه می‌شود جلسات فلسفه برای کودکان با تأکید بر مسائل واقعی و روزمره دانش‌آموزان طراحی شود تا ارتباط

play-and-its-role-in-children-s-intellectual-growth-based-on-p4c?lang=en

- Amjadian, F., & Bahrami, M. (2023). The Correlation between Self-Handicapping and Students' Academic Performance: The Intermediary Role of Procrastination in High School Students in the City of Kermanshah [Research]. *Quarterly Journal of Education*, 38(4), 87-106. <http://qjoe.ir/article-1-1857-en.html>
- Ghaedi, Y., & Soltani, S. (2011). Wittgenstein's Philosophy and Philosophy for Children (P4C). *Thinking and Children*, 2(1), 91-107. <https://sid.ir/paper/484648/fa>
- Hosseini, S. A., Rahnema, A., & Mousavi, R. (2021). A Study of the Ontological Foundations of Merleau-Ponty and Lipman's Approach to Develop an Integrated Model for the Philosophy for Children Program. *Thinking and Children*, 12(2), 157-179. <https://en.civilica.com/doc/1377135/>
- Kanani, S., Nourian, M., Noroozi, D., & Abai, M. (2021). The Effect of Philosophy for Children Curriculum on Students' Creativity Growth. *Thinking and Children*, 12(1), 203-230. <https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/1786154>
- Karimi, P., Baseri, A., & Razini, H. H. (2024). The effectiveness of mindfulness-based cognitive therapy on procrastination and self-handicapping of students with academic failure. *Rooyesh-e-Ravanshenasi Journal (RRJ)*, 13(1), 171-180. https://frooyesh.ir/browse.php?a_id=3781&sid=1&slc_lang=en&ftxt=1
- Lipman, P. N. S. M. (2023). The cultivation of humanity from the proposal of philosophy for children according to Matthew Lipman. In III Simposio Internacional Virtual de Filosofía y Educación,
- Mahmoudi, S. N. (2021). Designing a situational creativity model based on a reflective education approach (Case Study: Philosophy for Children Program). *Childhood and Thinking*, 12(1), 289-317. <https://doi.org/10.30465/fabak.2021.6236>
- McDonnell, M., Yang, Y., & Zadhan, Z. (2024). Linking Emotional and Social Competencies to Career Readiness Among Senior Undergraduates [Research Article]. *Iranian Journal of Educational Sociology*, 7(1), 198-204. <https://doi.org/10.61838/kman.ijes.7.1.19>
- Michaud, O., & Gregory, M. R. (2022). Philosophy for Children as a Form of Spiritual Education. *Childhood & Philosophy*, 18, 01-24. <https://doi.org/10.12957/childphilo.2022.69865>
- Mohammadi, G., Pirani, Z., & Zangeneh Motlag, Firoozeh. (2023). A Comparison of the Effectiveness of the Philosophy for Children Program and Group Play Therapy with Cognitive-Behavioral Method on Psychological Flexibility in Children with Separation Anxiety Disorder. *Thinking and Children*, 13(2), 215-239. <https://doi.org/10.30465/fabak.2023.7563>
- Mohammadi, G., Pirani, Z., & Zangeneh Motlagh, F. (2022). Comparison of the effectiveness of the Philosophy for Children program and cognitive-behavioral group play therapy on psychological flexibility in children with separation anxiety disorder. *Scientific Biannual Journal of Thought and Children*, 13(2), 215-239. https://fabak.ihcs.ac.ir/article_7563.html?lang=en
- Oliveira, J. R. D. (2023). *Matthew Lipman and Ann Margaret Sharp. Philosophy for Children's Educational Revolution*. Roberto Franzini Tibaldeo, Springer. <https://doi.org/10.1080/00131857.2023.2244151>
- Pala, F. (2022). The Effect of Philosophy Education for Children (P4C) on Students' Conceptual Achievement and Critical

آنان با موضوعات درسی و زندگی روزانه افزایش یابد. در نهایت، ایجاد بستری حمایتی از سوی مسئولان آموزشی برای گسترش این برنامه، نقش بسزایی در ارتقای سلامت روانی، شناختی و اجتماعی نسل آینده خواهد داشت.

تعارض منافع

در انجام مطالعه حاضر، هیچ گونه تضاد منافی وجود ندارد.

حمایت مالی

این پژوهش حامی مالی نداشته است.

موازین اخلاقی

در انجام این پژوهش تمامی موازین و اصول اخلاقی رعایت گردیده است.

مشارکت نویسندگان

این مقاله مستخرج از رساله دکتری است. در نگارش این مقاله تمامی

نویسندگان نقش یکسانی ایفا کردند.

تشکر و قدردانی

از تمامی کسانی که در طی مراحل این پژوهش به حاضر یاری رساندند

تشکر و قدردانی می‌گردد.

References

- Abdollahpour, R., Sarmadi, M. R., Biranvand, Z., & Seifi, M. (2019). The Effect of Philosophy for Children (P4C) Program on Students' Moral Attitude and Its Explanation According to the Quran. *Research in Islamic Education Issues*, 27(43). <https://www.sid.ir/paper/243392/fas>
- Ahmadvand, K., Ahmadi Hedayat, H., & Gholami Haredashti, S. (2016). The philosophy of play and its role in the intellectual development of children based on the P4C program. *Journal of Philosophy and Children*, 3(4), 49. <https://www.magiran.com/paper/1625163/philosophy-of->

- Thinking Skills: A Mixed Method Research. *Education Quarterly Reviews*, 5(3).
<https://doi.org/10.31014/aior.1993.05.03.522>
- Safaei Moghaddam, M., Marashi, S. M., Pakseresht, M. J., Bagheri, K., & Sepasi, H. (2006). A Study of the Effect of the Community of Inquiry (COI) in the Philosophy for Children (P4C) Program on Fostering Reasoning Skills in Third Grade Students (Boys) of Nemooneh Dowlati Guidance School of Ahvaz. *Journal of Educational Sciences*, 13(2), 31-54.
<https://doi.org/10.22055/edus.2006.15822>
- Safari, M., Rezakhani, S., & Dokaneh, F. (2021). Explaining the Relationship between Mindfulness, Self-Compassion, and Social Competence in Female Students: the Mediating Role of Interpersonal Forgiveness. *Journal of Applied Psychological Research*, 11(4), 381-396.
<https://doi.org/10.22059/japr.2021.309197.643625>
- Safriyani, R., & Mustofa, A. (2021). Promoting Philosophy for Children (P4C) in Teaching Reading. *English Teaching Journal a Journal of English Literature Language and Education*, 9(2), 120. <https://doi.org/10.25273/etj.v9i2.10948>
- Sedighi Arfaee, F., & Tabesh, R. (2021). The effectiveness of life skills training on loneliness and social competence of girl adolescents with symptoms of nomophobia [Research]. *Rooyesh-e-Ravanshenasi Journal(RRJ)*, 9(12), 33-42.
<http://frooyesh.ir/article-1-2395-en.html>
- Vahedi, M., & Kabiri, A. A. (2022). The Effectiveness of Philosophy for Children Program with Technology Enrichment on Happiness and Rumination in Orphaned and Abandoned Girls. *Counseling and Psychotherapy Quarterly*, 13(49), 163-192. https://qccpc.atu.ac.ir/article_12658.html
- Wachsmuth, S. T., Lewis, T. J., & Gage, N. A. (2023). Exploring Extracurricular Activity Participation, School Engagement, and Social Competence for Students With Emotional and Behavioral Disorders. *Behavioral Disorders*, 48(4), 255-268.
<https://doi.org/10.1177/01987429231166675>
- Wu, C. (2022). Can Philosophy for Children improve critical thinking and attainment for Chinese secondary students? *In Making Your Doctoral Research Project Ambitious*, 117-128.
<https://doi.org/10.4324/9781003201366-11>
- Yazdizadeh, P., Hafezi, F., Ehteshamzadeh, P., Heidari, A., & Eftekhari Saadi, Z. (2023). Effectiveness of Reality Therapy on Emotion Regulation Difficulty and Academic Self-Handicapping of Students: A Pilot Study [Original Contributions]. *Journal title*, 8(3), 163-170.
<https://doi.org/10.32598/CJHR.8.3.446.2>
- Zulkifli, H., & Hashim, R. (2020). Philosophy for children (P4C) in improving critical thinking in a secondary moral education class. *International Journal of Learning, Teaching and Educational Research*, 19(2), 29-45.
<http://ijlter.myres.net/index.php/ijlter/article/view/431>